

Geoffrey Gilbert: van blijvende invloed

Angeleita Floyd

Tijdens de NFA convention 2004 in Nashville hield de Amerikaanse fluitiste Angeleita Floyd een voordracht over haar leraar Geoffrey Gilbert. In 1990 schreef zij het ook in Nederland bekende boek *The Gilbert Legacy*.¹ De redactie van FLUIT laat de lezers graag kennis nemen van dit uitgebreidere verslag over een invloedrijke fluitist.

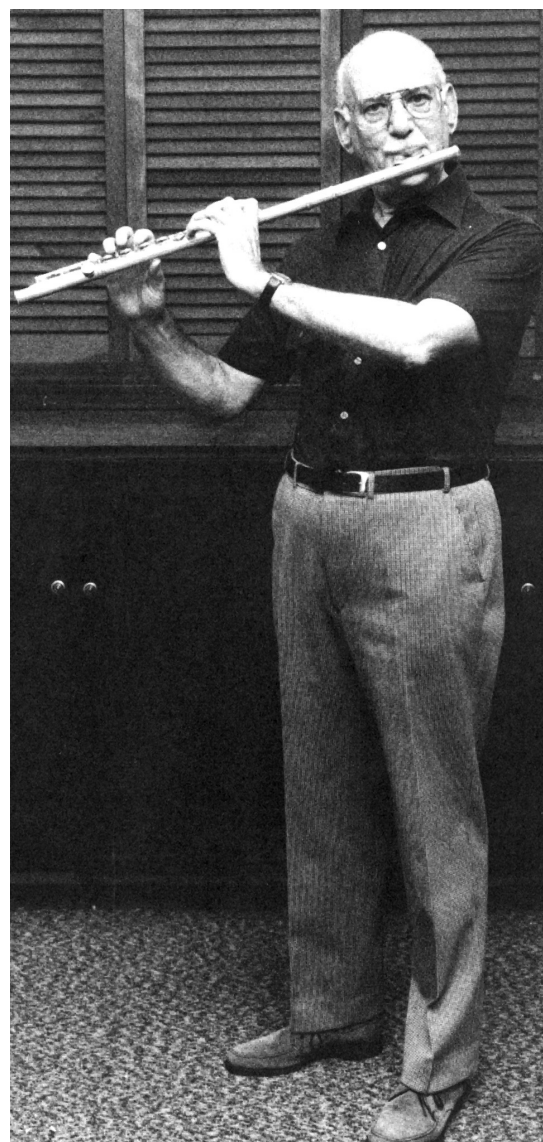
“Vijftien jaar geleden, op 18 mei 1989, overleed Geoffrey Gilbert op 74-jarige leeftijd. Meer dan twintig jaar was hij mijn leraar en mentor. Ik hoop dat mensen die hem gekend hebben in deze voordracht iets zullen herkennen, voor anderen kan het een kennismaking zijn, want Geoffrey Gilbert was echt een van de grootste fluit-iconen van de twintigste eeuw.

Geoffrey Winzer Gilbert werd op 28 mei 1914 geboren in Liverpool, Engeland. Zijn vader was hoboïst van beroep en zijn moeder leidde een kleine privé-school, waar je kantoorvaardigheden zoals typen en steno kon leren. Met als erfenis de muzikaliteit van zijn vader en het organisatietalent van zijn moeder begon zijn eerste muzikale opleiding rond zijn twaalfde jaar. Zijn eerste leraar, Vincent Needham jr. speelde bij de stomme film en moedigde de jonge Gilbert aan om bij de sessies te komen zitten en van blad mee te lezen – een waardevolle ervaring. Vincent Needhams vader was voor de Eerste Wereldoorlog eerste fluitist geweest in het Hallé Orchestra en had een handgeschreven methode doorgegeven, die gebruikt werd in Gilberts lessen. Gilberts volgende leraar was Albert Cunningham, professor aan het Liverpool College of Music, waarvoor de jonge Geoffrey een beurs had gekregen. Jaren later zou Gilbert zich realiseren dat Cunningham zijn tijd eigenlijk te ver vooruit was geweest, want hij speelde met *vibrato* en werkte met *toonkleuren* als hij langzame stukken speelde, een stijl die in de jaren '20 en '30 nog niet in de mode was.

Gilbert filosofeerde later: ‘Als ik beter naar hem geluisterd had, denk ik dat het me tien jaar in ontwikkeling had geschied.’ [Een belangrijk punt voor alle jonge fluitisten – luister naar je leraar!] Toen hij veertien was kreeg hij zelf een aanstelling bij de stomme film, wat hem de mogelijkheid gaf om aan het Royal College of Music te studeren bij Joseph Lingard, eerste fluitist van het Hallé Orchestra. Lingard stampte er techniek in en werkte in de lessen voornamelijk met ‘gruwelijke’ etudes.

Speler

Tegen de tijd dat Gilbert zestien jaar was had zijn carrière zich al aardig ontwikkeld. Naast een plaats in de militaire band in Southport speelde Gilbert bij de sectie fluit en piccolo in het Hallé Orchestra en werd door sir Hamilton Harty gevraagd om eerste fluitist te worden, dit alles eind 1930. Aanstellingen bij het Liverpool Philharmonic Orchestra en het BBC Northern Orchestra volgden snel daarop, wat zijn bekendheid vergrootte en zijn agenda vulde. Op zijn negentiende werd Gilbert eerste fluitist van het London Philharmonic Orchestra, en daarmee begon zijn hechte samenwerking met de beroemde dirigent sir Thomas Beecham. Gilbert noemde de jaren tussen 1930 en 1939 zijn vormingsjaren. Hij kreeg de kans om te werken met de beste musici uit Engelse orkesten en speelde voor de meeste grote dirigenten van die tijd: Monteux, Mitropolous, Koussevitsky, Reiner, Bruno Walter, Weingartner, Boult, Furtwängler, Henry Wood. Gilbert was ervan

Geoffrey Gilbert

overtuigd dat de dirigenten hem, omdat hij nog zo heel jong was, 18 of 19, in de begeleiding meer vrijheid gaven, dan veel ervarener spelers meestal gegund werd.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Gilbert de belangrijkste fluitist in Engeland. Hij nam zijn positie bij het London Philharmonic weer op en speelde eerste fluit bij het BBC

Symphony van 1948 tot 1952. Rond 1957 was sir Thomas Beecham bezig een nieuw orkest te formeren, het Royal Philharmonic. Gilbert nam de uitnodiging om mee te doen graag aan; hij bleef er tot 1963, twee jaar na Beechams dood in 1961.

In diezelfde tijd werd hij de oprichter en leider van het Wigmore Ensemble, dat bestond uit eerste spelers uit de meest gerenommeerde orkesten van Engeland. Van 1948 tot 1969 speelde dit ensemble honderden concerten in Engeland, Ierland, Schotland en Wales, toerde door Europa en speelde regelmatig voor de BBC-radio.

Gezien zijn vroege muzikale ontwikkeling en zijn geweldige bijdrage aan de orkestwereld als vooraanstaand fluitist is het goed te begrijpen waarom hij beschouwd werd als een van de belangrijkste musici en fluitisten van zijn eeuw.

Als we naar Geoffrey Gilbert de leraar kijken, zien we dat hij zich op nog een belangrijk punt heeft onderscheiden. Het is Gilberts verdienste dat hij de stimulerende factor en figuur is geweest in de overgang van de houten naar de zilveren fluit die in de Engelse school van fluitspelen plaatsvond gedurende de late '30 en de vroege jaren '40. Voor de oorlog speelde Gilbert eerste fluit in het LPO. Hij begon ernstig te twifelen aan de traditionele Engelse methode van fluitspelen. Hij realiseerde zich dat de BBC en platenmaatschappijen Franse fluitisten als Marcel Moyse en René LeRoy lieten overkomen voor opnames en belangrijke concerten. Toen hij Marcel Moyse had gehoord bij het opnemen van de Brandenburgse Concerten was Gilbert verbluft, en hij werd steeds ontevredener over zijn eigen spel. De Franse fluitisten brachten klanken voort van zo'n warmte en expressie... maar hoe? Gilbert sprak met Eugene Goossens, die hem zei:

'Als je wilt worden beschouwd als een internationale artiest dan moet je van instrument veranderen en leren spelen zoals ieder ander.' Dus regelde hij lessen bij René LeRoy, die al snel deze diagnose stelde: 'Je moet je embouchure en je articulatie veranderen, je moet netjes leren vibreren en je moet een nieuw instrument kopen.' Gilbert kocht een zilveren Louis Lot fluit, die een veel losser embouchure vereiste, een andere stijl van articulatie en wat ademsteun om de klank te laten resoneren en vibreren. De Engelse methode gebruikte een dikke houten Böhm-fluit met veel meer weerstand, waarvoor een heel strak embouchure met een kleine opening nodig was, en waar veel meer lucht in geblazen moest worden.

Je kunt je Gilberts worstelingen voorstellen. Een nog grotere uitdaging was het feit dat hij zijn plaats bij het LPO in die periode behield. Als hij klaar was met de orkestrepetities ging hij naar huis en bracht uren door voor de spiegel, om controle over het kopstuk te krijgen. Beecham wilde hem steunen, maar wat Gilbert echt redde was het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Het orkest werd ontbonden en Gilbert werd als een gewone soldaat in het leger opgenomen, waar hij tot 1946 dienst deed. Dit gaf hem de gelegenheid te studeren, en in die tijd van zes jaar raakte hij meer en meer overtuigd dat zijn beslissing om de Franse stijl over te nemen de juiste was. Het is gemakkelijk in te zien hoezeer deze ontwikkeling kon bijdragen aan zijn vermogen om de problemen van zijn studenten vast te stellen en te analyseren. Hij werd een topdocent, die die veranderingen zelf had meegemaakt. Was er een betere combinatie denkbaar dan de Franse liefde voor logica en precisie, samen met de Engelse manier van grondige analyse, met als resultaat Gilberts positieve en effectieve methode?

Geoffrey Gilbert, net na de oorlog

Leraar

Geoffrey Gilbert was echt een toegewijde leraar. In de jaren '50 en '60 legde hij zich geheel toe op lesgeven aan Trinity College of Music (vanaf 1947) en Guildhall School of Music (1948). Vanaf 1957 tot 1969 was hij met veel plezier dirigent en leider van de blazersafdeling van het Royal Manchester College of Music (het huidige Royal Northern College of Music). Later kon Gilbert gerust beweren dat 'de meeste eerste blazers in de Engelse orkesten op enig moment door zijn handen waren gegaan'. Daaronder vinden we namen van indrukwekkende studenten als William Bennett, Jimmy Galway en Trevor Wye.

Onlangs sprak ik met William Bennett (of Wibb) over zijn lessen bij Geoffrey Gilbert. In het begin van de jaren '50, toen Wibb ongeveer 15 was en een fluitleraar zocht, had Gilbert net besloten om wat minder les te gaan geven. In plaats van de getalenteerde leerlingen te houden, deed Gilbert juist het tegenovergestelde. Hij stuurde de betere leerlingen weg en hield degenen met problemen. Hij

geloofde dat die laatsten meer aandacht en leiding nodig hadden dan de leerlingen die wel goed speelden.

De organisatie van de lespraktijk was in handen van Marjorie, zijn vrouw. Toen William Bennett vroeg of hij les kon krijgen was het dus Marjorie die protesteerde. Niettemin kreeg hij een les van Gilbert, die tijdens die les naar buiten glipte om Marjorie te gaan halen. Ze moest deze begaafde leerling horen. Het is duidelijk dat Gilbert won, hij moest en zou déze leerling lesgeven.

Toen ik Wibb vroeg wat hij zich het meest herinnerde van de lessen, noemde hij Gilberts methodische aanpak. In zijn tweede les had Gilbert hem bepaalde veeleisende oefeningen opgegeven, die niet erg goed gingen. Gilbert verweet hem zo ongeveer dat hij niet goed had gestudeerd. Daarop antwoordde Wibb snel dat hij wel had gestudeerd en zelfs heel veel. Gilberts antwoord was dat hij dat dan niet op de *juiste* manier had gedaan. En de maanden daarna speelde Wibb alles in extreem lage tempi, totdat hij vooruit begon te gaan en de techniek en de toon tegelijkertijd beter werden. Deze systematische aanpak was de sleutel tot Gilberts succes als leraar en speler.

Geoffrey Gilbert benaderde fluitspelen vanuit een logisch standpunt. Hij was uiterst analytisch en zorgvuldig over het wat, hoe, waarom, wanneer en waar. En een genie in het ter plekke bedenken van oefeningen voor welk probleem dan ook. Moeilijke technische passages moesten langzaam geoefend worden – neem kleine stukjes, verander het ritme, de frasering en articulatie, maar speel altijd langzaam en gelijkmatig. Aan de andere kant moest een langzame, lastige passage die veel ademcontrole vergde in een sneller tempo gestudeerd worden om te zorgen dat het lukte, niet mislukte – en dan langzamerhand minder

snel tot het juiste tempo.

Hij zei altijd dat je moest studeren op succes, niet op mislukking. En succes was: de juiste noten spelen met een goede klank en muzikale uitdrukking, zelfs als je in een veel langzamer tempo speelde.

Hij gaf net genoeg informatie, en lette op dat hij de student niet ermee overspoelde. Omdat de richting waarin en de manier waarop gestudeerd moest worden zo duidelijk was, ging de student altijd vol hoop en inspiratie weg. We kwamen allen uit onze lessen met het gevoel dat we wisten waaraan we moesten werken en waarom dat belangrijk was.

Toen hem gevraagd werd wat het geheim van zijn lesgeven was, zei Gilbert eenvoudig ‘inlevingsvermogen’.

Naar Florida

In 1969 verhuisden de Gilberts naar de Verenigde Staten, waar hij les gaf en dirigeerde aan Stetson University in DeLand, Florida. Eind jaren zestig was Gilbert gevraagd om zijn leerling Alexander Murray te vervangen aan het zomerverblijf van het London Symphony Orchestra in Daytona Beach, Florida. Pas toen zijn vrouw Marjorie aan Stetson een docentschap voordracht en drama kreeg aangeboden, terwijl hij tegelijkertijd een gesubsidieerde baan als docent kon krijgen, besloten beiden deze functies aan te nemen. Uiteindelijk werd hij mededirecteur, en in 1968 dirigent-in-residence en directeur van de afdeling Instrumental Studies van deze universiteit. Gilbert legt de situatie heel duidelijk uit: “Hoewel het Engelse muziekleven mij enig succes had gebracht, had ik geen enkele zekerheid. Toen ik in 1969 wegging had ik geen vast salaris, noch voor lesgeven of voor spelen. Ik was ongeveer vijfenvijftig ... en realiseerde me dat als ik ernstig ziek werd er weinig financiële ondersteuning was, en geen ziekte-uitkering. Ik had veertig jaar gewerkt en

was er materieel weinig op vooruit gegaan. Net toen ik daar meer over na ging denken kwam de uitnodiging uit Florida. Die bood financiële zekerheid, het ging niet in de eerste plaats om fluitspelen. Ze wilden dat ik het orkest van de universiteit zou uitbreiden en dirigeren, en ik voelde dat het een kans was om me nog meer als een all-round musicus te ontwikkelen.” Ik heb me altijd afgevraagd of het feit dat 80 tot 90 procent van alle Amerikaanse fluitisten vrouw was iets te doen had met zijn besluit om te verhuizen.

Gilbert heeft tien jaar lesgegeven aan Stetson en ging in 1979 met pensioen. Daarna gaf hij voorname-lijk les en masterclasses over de hele wereld. Hij reisde uitgebreid door de USA, Canada, Engeland, Duitsland, Nederland en Ierland. Wat velen opviel is dat deze carrière even verbazingwekkend goed was als zijn carrière als speler.”

¹ Angeleita Floyd, *The Gilbert Legacy*. Rev. ed., Winzer Press, Cedar Rapids IA 2004. De informatie in dit artikel is grotendeels ook in dit boek te vinden.

Vertaling Mia Dreese

